

JADIDCHILIK HARAKATINING TARIXI

Qoraboyev Zohid Bahodir o'g'li

Namangan davlat universiteti

+998959007090

Email: Zohidjonqoraboyev782@gmail.com

Annotatsiya: "Jadidchilik harakatining tarixi" maqolasida Markaziy Osiyo, shu jumladan O'zbekiston tarixida muhim rol o'ynagan jadidchilik harakati haqida batafsil ma'lumot beriladi. Maqola harakatning paydo bo'lishi, asosiy maqsadlari, asosiy shaxslari, ta'lim islohotlari, madaniy va siyosiy ta'sirlari, shuningdek, uning yakunlari va zamonaviy O'zbekiston madaniyatiga ta'siri haqida gapiradi. Bu maqola jadidchilik harakatining ahamiyati va ta'sirini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Jadidchilik harakati, Ta'lim islohotlari, Madaniy ta'sir, Siyosiy ta'sir, Munavvarqori Abdurashidxon o'g'li (Behbudiy), Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy, zamonaviy O'zbekiston madaniyati.

Аннотация: Статья «История движения джадидов» дает подробную информацию о движении джадидов, которое сыграло важную роль в истории Средней Азии, включая Узбекистан. В статье рассматривается возникновение движения, его основные цели, ключевые фигуры, образовательные реформы, культурные и политические влияния, а также его результаты и влияние на культуру современного Узбекистана. Эта статья помогает лучше понять значение и влияние движения джадидов.

Ключевые слова: Движение джадидов, Образовательные реформы, Культурное влияние, Политическое влияние, Мунавваркори Абдурашидхан оглу (Бехбудий), Абдулла Авлони, Махмудходжа Бехбудий, современная узбекская культура.

Abstract: The article "History of the Jadid Movement" provides detailed information about the Jadid movement, which played an important role in the history of Central Asia, including Uzbekistan. The article discusses the emergence of the movement, its main goals, key figures, educational reforms, cultural and political influences, as well as its results and impact on the culture of modern Uzbekistan. This article helps to better understand the significance and impact of the Jadid movement.

Keywords: Jadid movement, Educational reforms, Cultural impact, Political impact, Munavvarqori Abdurashidkhan oglu (Behbudiy), Abdulla Avloniy, Mahmudkhodja Behbudiy, modern Uzbek culture.

Jadidchilik yoki **jadidizm** (arabcha: جديد *jadīd* — yangi) – XIX asr oxiri XX asr boshida [Turkiston](#), [Kavkaz](#), [Qrim](#) va [Tatariston](#) ziyolilari hayotida muhim ahamiyat kasb etgan ijtimoiy-siyosiy, ma'rifiy harakat. Dastlab jadidchilik XIX asrning 80-yillarida [Qrimda](#) vujudga keldi. XIX asrning 90-yillaridan [O'rta Osiyoda](#) tarqaldi. Jadidchilik avval madaniyat sohasidagi harakat sifatida faoliyat yuritgan. Bu oqim vakillari taraqqiyot uchun kurashish, [turkiy tillarni](#) rivojlantirish, shu tillardagi adabiyotni boyitish, dunyoviy ilmlarni o'rganish, fan yutuqlaridan foydalanish hamda ayollar va erkaklar tengligi uchun kurashishga chaqirishgan.

Keyinchalik jadidchilar [panturkizm](#) g'oyalarini targ'ib qilishgan. Jadidchilik harakati Markaziy Osiyo, shu jumladan O'zbekiston tarixida muhim rol o'ynagan. Bu harakat 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida paydo bo'lgan va madaniy, ijtimoiy va siyosiy

hayotda katta o'zgarishlar keltirgan. Harakatning paydo bo'lishi “Maktabi-jadid” (yangi maktab) tashkil etilishi bilan bog'liq. Masalan, 1883-yilda Ismoil Gaspiraliy tomonidan tashkil etilgan "Tarjuman" gazetasi jadidchilik harakatining asosiy targ'ibot vositalaridan biri bo'lgan.

Jadidchilarning asosiy g'oya va maqsadlari quyidagilar edi:

- Turkistonni O'rta asrlarga xos qoloqlik va diniy xurofotdan ozod etish;
- shariatni isloh qilish;
- xalqqa ma'rifat tarqatish, ta'lim tizimini isloh qilish;
- Turkistonda muxtoriyat hukumatini barpo etish uchun kurash, Adabiyot, san'at va boshqa madaniy sohalarda yangi an'analarni joriy etish;
- Buxoro va Xivada konstitusiyaviy monarxiya va parlament, keyinchalik demokratik respublika tuzumini o'rnatish orqali ozod va farovon jamiyat qurish;
- barqaror milliy valyutani joriy qilish va milliy qo'shin tuzish;
- Ijtimoiy o'zgarishlarda Ayollarning huquqlarini kengaytirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash. Jadidchilar ayollarning huquqlarini kengaytirishga urinib, ularni ta'lim olishga va ijtimoiy faoliyatda ishtirok etishga chaqirishgan.

Jadidchilik harakatining asosiy shaxslari quyidagilardan iborat edi:

- Munavvarqori Abdurashidxon o'g'li (Behbudiy): U ta'lim sohasida katta islohotlar o'tkazgan va yangi maktablar ochgan. Behbudiy 1910-yilda "Oyna" jurnalini asos solgan va u jamiyatda katta ta'sir ko'rsatgan.

- Abdulla Avloniy: U adabiyot va madaniy sohalarda katta hissa qo'shgan. Avloniyning "Qonli to'nlar" asari jamiyatda katta qiziqish uyg'otdi.
- Mahmudxo'ja Behbudiy: U siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlar uchun kurashgan. Mahmudxo'ja Behbudiy 1917-yilda "Tarjimon" gazetasini asos solgan va u jamiyatda katta ta'sir ko'rsatgan.

Jadidchilar ta'lim tizimini isloh qilishga katta e'tibor berishgan. Ular yangi usulda o'qitishni (jadid usuli) joriy qilishgan, yangi maktablar ochishgan va yangi o'quv dasturlarini ishlab chiqishgan. Bu islohotlar jamiyatda savodxonlik darajasini oshirishga va yangi bilimlarni o'zlashtirishga yordam berdi. Masalan, 1910-yilda Toshkentda ochilgan birinchi jadid maktabi o'quvchilar soni 100 dan ortiqni tashkil etgan. Jadidchilar madaniy hayotga katta ta'sir ko'rsatishgan. Ular yangi adabiyot, san'at va boshqa madaniy sohalarda yangi an'analarni joriy etishgan. Bu o'zgarishlar jamiyatda katta qiziqish uyg'otgan va yangi fikrlarni targ'ib qilgan. Jadidchilar teatr, musiqa va adabiyot sohasida katta ishlarni amalga oshirishgan. Masalan, 1914-yilda Samarqandda ochilgan birinchi jadid teatri jamiyatda katta qiziqish uyg'otdi. Jadidchilar siyosiy hayotda ham faol ishtirok etishgan. Ular siyosiy islohotlar, ijtimoiy adolat va ayollarning huquqlarini kengaytirish uchun kurashgan. Jadidchilarning siyosiy faoliyati jamiyatda katta o'zgarishlar keltirdi va zamonaviy Uzbekistonning siyosiy tuzumiga ta'sir ko'rsatdi. Masalan, 1917-yilda jadidchilar Buxoro amirligida siyosiy islohotlarni amalga oshirishga urinib ko'rishgan.

Jadidchilik harakati 20-asrning boshlarida rus inqilobidan keyin kuchaydi, ammo keyinchalik Sovet hukumati tomonidan bostirildi. Biroq, jadidchilarning fikrlari va islohotlari zamonaviy O'zbekiston madaniyatiga katta ta'sir ko'rsatdi. Masalan, 1920-yilda jadidchilarning ko'plab rahbarlari Sovet hukumati tomonidan qatag'on qilindi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, jadid bobolarimiz moddiy qiyinchiliklar, g'oyaviy-siyosiy tazyiqlarga qaramay, millatning ma'naviy yuksalishi uchun imkoniyatlar yaratishga harakat qildilar. Bu esa tarixning murakkab, mas'uliyatli davrida millatni,

xalqni ma’rifatli qilish, ongini yuksaltirish, milliy iftixor tuyg‘usini kuchaytirishga xizmat qildi.

Buyuk ma’rifatparvar bobolarimiz tomonidan olg‘a surilgan g‘oyaviy-siyosiy, ijtimoiy-ma’rifiy va huquqiy-axloqiy qarashlar, turli millat va elatlar o‘rtasida bag‘rikenglik va hamjihatlik tamoyillarini qaror toptirish bilan birga, milliy manfaatlarni himoya qilishga qaratilgan intilishlar hozirgi murakkab va tahlikali zamonda barchamiz, avvalo yoshlarimiz uchun chinakam ibrat namunasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. <https://mv-vatanparvar.uz>.
2. <https://uz.wikipedia>. Jadidchilik
3. <https://inlibrary.uz>.
4. Jadidchilik harakati faoliyati. <https://tarix.sinaps.uz>
5. Jadidlarni nega o‘rganishimiz kerak? <https://kun.uz>.